

Paul Kruger en een Hilversumse dominee

door W. Otten

Een stukje kerkgeschiedenis in Nederland en Zuid-Afrika

De Nederduitse Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika ontstond in 1842. De naam werd in 1853 gewijzigd in de Nederduitse Hervormde Kerk. De Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika werd gesticht door de van oorsprong Nederlandse predikant Dirk Postma in 1859. Deze kerk had vrij intensief contact met de Afscheidenen in Nederland.

De Afscheiding was een reformatorische beweging in de Nederlands Hervormde Kerk. Deze kwam tot stand doordat de gemeente van Ulrum in oktober 1834 de akte van afscheiding opstelde. Men ging daartoe over vanwege onvrede met de té verlichte ideeën van de Hervormde Kerk en omdat men zich weer wilde richten naar de oude Dordtse kerkorde. De Christelij-

ke Afscheiden Gemeente was daarmee een feit. De Afscheiding vond ook weerklank in Hilversum. Op 4 april 1836 werden de eerste ouderlingen en diakenen van deze nieuwe gemeente in hun ambt bevestigd. Dit vond overigens plaats te Loosdrecht.

De Doleantie van 1886 was ook een verzet-beweging tegen het synodaal kerkbestuur en ontstond tevens uit een verlangen naar de oude Dordtse orde. Eén van de voormannen ervan was de voormalige predikant van de Hilversumse Hervormde Gemeente J.J.A. Ploos van Amstel. Uit dit verzet tegen de Hervormde Kerk ontstond de Nederduitse Gereformeerde Kerken (Doleerend).

De Afscheidenen en Dolerenden verenigden zich al vrij snel (in 1892) tot de Gereformeerde Kerken in Nederland. Wanneer, zoals in Hil-

Kerk 'A' aan de Havenstraat (coll. Kuijper, SAGV).

Interieur kerk 'B' aan de Torenlaan (coll. Kuijper, SAGV).

versum de daadwerkelijke vereniging van beide kerkgenootschappen uitgesteld werd gebruikte men respectievelijk de toevoeging 'A' en 'B' bij de nieuwe naam. In Hilversum bleef deze formele scheiding in A en B bestaan tot 27 oktober 1906. De Gereformeerde Gemeente A maakte gebruik van een kerkgebouw aan de Havenstraat, Gemeente B kerkte aan de Torenlaan.

De president en de dominee

Kruger was lidmaat van de Nederduitsch Gereformeerde Kerk en als zodanig de Afscheiding toegedaan. Van daaruit is te verklaren dat hij tijdens zijn verblijf in Hilversum in 1901 en in 1903 intensief contact had met de beide Gereformeerde Gemeenten hier ter plaatse.

Kruger kwam naar Hilversum op advies van zijn artsen nadat hij longontsteking had gekregen. Dit was gebeurd tijdens zijn mislukte tournee door Europa waarbij hij steun trachtte steun te verkrijgen voor de zaak van de Boeren in hun strijd tegen de Engelsen. Op 6 april 1901 arriveerde hij onder grote belangstelling in Hilversum. De sympathie voor de Boeren was hier te

lande groot en mensen gingen dan ook massaal de straat op om een glimp van hem op te vangen.

Zijn eerste verblijfsadres was villa Casa Cara, het pension van de dames Obbes op de Trompenberg, Jacobus Pennweg nr.14, waar hij op de begane grond de beschikking had over een ziteetkamer, een slaapkamer en een spreekkamer. In de spreekkamer had de Statenbijbel een opvallende plaats op de studeertafel gekregen. In de villa waren ook zijn privé-secretaris en lijfarts gevestigd. Volgens een Zuidafrikaanse krant werd voor Casa Cara gekozen vanwege de hoge ligging van de Trompenberg en de daardoor zuiwere en gezonde lucht.

Kruger was een strenggelovig man en hij wilde dan ook kerkdiensten bijwonen. Vanwege z'n zwakke gezondheid werden eerst in het pension huisdiensten gehouden. Al op de dag na zijn aankomst, eerste Paasdag, 7 april, werd door dominee D. Tom Wzn. de eerste dienst gehouden in Casa Cara. Op 28 april werd daar een dienst geleid door dominee Sietse Oene Los.

Deze dominee Los was sinds 11 februari 1901

De intocht van Paul Kruger was voor Hilversum een enorme gebeurtenis (coll. Kuijper, SAGV).

woonachtig in Hilversum, op 31 maart van hetzelfde jaar werd hij in de kerk aan de Havenstraat bevestigd in zijn ambt. Al snel werden de banden tussen Kruger en Los meer dan die van een gelovige met zijn predikant. Los was blijkbaar een voorstander van de Boerenzaak in Zuid-Afrika want op eerste Paasdag hield hij in zijn kerk al een bidstond met het oog op de nood in Zuid-Afrika. Kruger schonk van zijn kant in 1902 een fors bedrag voor de verbouwing van de kerk. Toch bleef Kruger niet alleen deze kerk bezoeken.

Dirk van Dieren, in die tijd koetsbediende, vertelde jaren later over de kerkbezoeken van Kruger: *Elke zondagochtend moest ik samen met de koetsier, Ger Vleugel, de president ophalen van Casa Cara en hem naar de kerk rijden. Soms ging hij naar de Afgescheiden kerk [kerk A, red.] aan de Havenstraat, waar later het Boashuis is gekomen en wat nu een leeszaal is, en soms naar de Gereformeerde Kerk aan de Torenlaan [kerk B] en soms ook naar de Hervormde Kerk op de Kerkbrink.*

Op 11 december 1901 vertrok Kruger naar

Utrecht en nog later richting Menton. Op 13 mei 1903 vestigde hij zich vanuit Menton weer te Hilversum. Nu betrok hij de villa Djemnah aan de Hoge Naarderweg nr. 46, het huidige Krugerhuis. Hij knoopte de banden met predikant Los weer aan. Hoe belangrijk die band voor hem was blijkt uit het feit dat toen Kruger in oktober weer vertrok naar Menton hij dominee Los verzocht hem te vergezellen. Kruger wenste namelijk niet van zijn godsdienstoefeningen onder leiding van Los verstoken blijven. Los van zijn kant voelde erg veel voor dit idee omdat hij het verblijf van vijf maanden in Menton zou kunnen gebruiken voor zijn studie wijsbegeerte waarop hij hoopte te promoveren.

Dit zou voor de Gereformeerde Gemeente A hebben betekend dat zij zonder predikant achterbleven. Toen Kruger echter duidelijk maakte dat hij bereid was de kosten voor een vervangend predikant te dragen ging de kerkeraad akkoord. Het gezelschap vertrok dus naar Frankrijk. Blijkbaar heeft Los zijn tijd daar goed besteed want na zijn terugkeer in Hilversum in maart 1904 promoveerde hij in 1906 op zijn

Villa Casa Cara aan de Jacobus Pennweg 14 (coll. SAGV).

Villa 'Djemnah' aan de Hoge Naarderweg 48 (coll. SAGV).

proefschrift 'Aristoteles in Nederland' aan de universiteit van Utrecht.

Kruger vertrok in mei 1904 naar Zwitserland waar hij op 14 juli 1904 overleed. Daarmee was de band met Zuid-Afrika voor dominee Los echter niet verdwenen. In 1907 werd hij beroepen te Pretoria en in 1913 werd hij benoemd tot hoogleeraar kerkgeschiedenis en praktische theologie aan de universiteit van Potchefstroom. Na zijn terugkeer in Nederland in 1920 werd hij benoemd tot predikant bij de Gereformeerde kerk in Den Haag. Hij was 73 jaar toen hij daar overleed op 19 oktober 1944.

Bronnen

- Streekarchief Gooi en Vechtstreek, secretarie-archief gemeente Hilversum, dossier -2.07.8 deel VIII
- Gedenkboek Hilversum 1424-1924, 1924.
- J.G.J. van Booma. Onderzoek in Protestantse kerkelijke archieven in Nederland. 1995.

W. Otten is gepensioneerd gemeente-ambtenaar en publiceert regelmatig over kerk-historische onderwerpen.